

НУН већу Факултета музичке уметности
Сенату Универзитета уметности у Београду

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

СТЕФАНА ЦВЕТКОВИЋА

Контекстуални и интерпретативни аспекти пијанистичке праксе у епохи модернизма

На основу анализе докторске дисертације *Контекстуални и интерпретативни аспекти пијанистичке праксе у епохи модернизма* кандидата Стефана Цветковића, студента докторских студија на Одсеку за музикологију ФМУ, комисија именована 4. октобра 2021. године, у саставу: др Тијана Поповић Млађеновић, редовни професор, председник Комисије, др Соња Маринковић, редовни професор, ментор, др Марија Масникоса, ванредни професор ФМУ, др Предраг Ђоковић, ванредни професор Музичке академије Универзитета у Источном Сарајеву и др Биљана Лековић, доцент, после увида у материјале, подноси извештај који садржи: уводно образложење, биографију са библиографијом кандидата, детаљну анализу докторске дисертације, оцену остварених резултата, критички осврт референата, закључак са образложењем научног доприноса докторске дисертације и потписе чланова Комисије.

Уводно образложење

СТЕФАН ЦВЕТКОВИЋ пријавио је 3. јула 2015. године тему докторске дисертације под називом: „ПАРАДИГМА МОДЕРНИЗМА У МУЗИЧКИМ ИЗВОЂАЧКИМ ПРАКСАМА – МОДЕРНИЗАМ У ПОЉУ ПИЈАНИЗМА“

На основу предлога Катедре за музикологију Веће Факултета на седници од 6. јула 2015.г. донело је одлуку о именовању Комисије за оцену испуњености услова за стицање доктората и научне заснованости теме докторске дисертације, у саставу: др СОЊА МАРИНКОВИЋ, редовни професор, др ВЕСНА МИКИЋ, редовни професор, и др БРАНКА РАДОВИЋ, редовни професор ФИЛУМ-а у Крагујевцу.

Веће Факултета на седници одржаној 31. маја 2016. године утврдило је предлог одлуке о усвајању Извештаја Комисије за оцену испуњености услова за стицање доктората и научне заснованости теме докторске дисертације СТЕФАНА ЦВЕТКОВИЋА под називом: „ПАРАДИГМА МОДЕРНИЗМА У МУЗИЧКИМ ИЗВОЂАЧКИМ ПРАКСАМА – МОДЕРНИЗАМ У ПОЉУ ПИЈАНИЗМА“.

Сенат Универзитета уметности на седници одржаној 30. јуна 2016. године донео је одлуку о одобравању рада на изради докторске дисертације и именовању др Соње Маринковић, ред. проф. за ментора на изради докторске дисертације.

На основу обавештења ментора, Веће Факултета на седници одржаној 4. октобра 2021. године, именовало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације у саставу:

др Тијана Поповић Млађеновић, редовни професор, председник Комисије, др Соња Маринковић, редовни професор, ментор, др Марија Масникоса, ванредни професор ФМУ, др Предраг Ђоковић, ванредни професор Музичке академије Универзитета у Источном Сарајеву и др Биљана Лековић, доцент.

Биографија кандидата

Стефан Цветковић (Београд, 1983) дипломирао је 2010. године музикологију на Факултету музичке уметности у Београду, са наградом из фонда „Властимир Перичић“. Исте године уписао је докторске академске студије на Катедри за музикологију овог факултета, где је од 2011. године био ангажован као сарадник у настави. Од исте године деловао је као стални сарадник Трећег програма Радио Београда, у својству музичког критичара и аутора музичких емисија, а од 2013. године као музички уредник на истом програму. Од 2015. године запослен је као асистент за ужу научну област музикологија на Катедри за музикологију Факултета музичке уметности у Београду. Био је учесник неколико домаћих и међународних научних скупова и симпозијума, и објављивао је радове у стручним часописима, тематским зборницима радова и другим научним публикацијама. Члан је Музиколошког друштва Србије и Удружења композитора Србије (Секција музичких писаца).

Библиографија кандидата

Уреднички и приређивачки рад:

- *Музика у одјецима критике*, [приређивач монографског издања; Уводна реч], Задужбина Илије М. Коларца, Београд, 2018, 6–7. ISBN 978-86-7249113-5

- *Contextuality of Musicology – What, How, Why and Because XIV. International Conference of the Department of Musicology* (Ivana Miladinović Prica, Radoš Mitrović, Stefan Svetković eds.), [Програмска књижица међународне конференције; Ко-уредник издања], Faculty of Music, Belgrade, 2018. ISBN 978-86-81340-03-5

Објављени радови и радови изложени на научним скуповима:

- „Сличности и разлике у биографијама Стевана Стојановића Мокрањца (Споменица Ст. Ст. Мокрањцу Косте Манојловића и Стеван Ст. Мокрањац Петра Коњовића)“ у Ивана Перковић Радак и Тијана Поповић-Млађеновић (уред.), *Од Платона до Џона Зорна*, Факултет музичке уметности, Београд, 2008, 17–34. ISBN 978-86-83745-96-8

- „Марксистичка идеологија у написима Војислава Вучковића“ у Ивана Перковић и Тијана Поповић-Млађеновић (уред.), *Ликови и лица музике*, Факултет музичке уметности, Београд, 2010, 225–241. ISBN 978-86-6051-033-6

- „Генеза тематизма у сонатама Александра Скрјабина (процес генезе тематских кругова у првих пет соната)“ у Ивана Перковић и Тијана Поповић-Млађеновић (уред.), *Ликови и лица музике*, Факултет музичке уметности, Београд, 2010, 307–322. ISBN 978-86-6051-033-6

- „Пијанистички дискурс Владимира Хоровица као вид модернистичког третмана прошлости“ у Ивана Перковић (уред.), *Музиколошке перспективе*, Факултет музичке уметности, Београд, 2012, 219–230. ISBN 978-86-88619-14-1

- „Неки аспекти прожимања модернистичког и реалистичког дискурса у српској музици средине XX века – скица за једно истраживање“, у Мирјана Веселиновић-Хофман и Мелита Милин (уред.), *Никола Херцигоња (1911-2000), човек, дело, време*, Музиколошко друштво Србије, Београд, 2011, 123–131. ISBN 978-86-6051-088-6

- „Интерпретативни концепти Иве Погорелића у контексту постмодернистичког пијанистичког дискурса“ у Соња Маринковић и Санда Додик (уред.), *Традиција као инспирација*, Универзитет у Бањој Луци, Бања Лука, 2012, 463–472. ISBN 978-99938-27-10-8

- „Иво Погорелић у београдској и загребачкој штампи 1977–2012“, у Соња Маринковић, Санда Додик (уред.), *Зборник радова Традиција као инспирација*, Универзитет у Бањој Луци, Бања Лука, 2013, 463 – 472. ISBN 978-99938-27-12-2

- „Aleksandar Obradović – Pro libertate, Concerto for piano and orchestra No. 3“, *New Sound – International Magazine for Music*, 41 I/2013, Faculty of Music, Belgrade, 99–109. ISSN 0354-4362 1 1 UDC 78:781(05)

- „Modernistčke tendencije u srpskoj muzici u prvoj polovini XX veka“ у Мишко Шувковић (уред.), *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek. tom 3: Moderna i modernizmi: 1878–1941*, Orion Art, Београд, 2014, 389–399. ISBN 978-86-6389-005-3 (ОА)

- „Музичко извођаштво и нова музикологија – питања аналитичког и интерпретативног приступа“, (рад изложен на научном скупу „Дани Владе С. Милошевића“ у Бањој Луци, 12.04. 2104.)

- „Елементи модернистичке парадигме у пијанизму Јозефа Хофмана“, (рад изложен на симпозијуму *Балкан Арт Форум 2014*, у Нишу, 11.10.2014.)

- Технологија као средство испољавања модернистичких извођачких стратегија Владимира Хоровица и Глена Гулда (рад изложен на Међународној научно-стручној конференцији Министар, на Музичкој академији Универзитета у Источном Сарајеву, 22. 11.2014.)

- Техно-полет. Директни преноси и програмски текстови у контексту успостављања „новог медија“ у часопису *Радио Београд* у периоду од 1929. до 1934. године (ко-ауторски рад са Ксенијом Стевановић, изложен на Научном скупу са међународним учешћем *Радио као стуб развоја српске и југословенске музичке културе и уметности*, Музиколошки институт САНУ, Београд, 11.12.2014.)

- „Контекстуална питања модернистичке парадигме у музичком извођаштву“ у: *Традиција као инспирација*, Соња Маринковић, Санда Додик, Драгица Панић Кашански (уред.), Универзитет у Бањој Луци, Академија умјетности, Музиколошко друштво РС, Бања Лука, 2017, 334–356. ISBN, 978-99938-27-25-2

- „Đorđe Kovačev - u potrazi za ishodištima likovnosti“ [predgovor u katalogu izložbe], *Od Čuruga do Čurunge*, Biblioteka Grada Beograda, Beograd, 2018, 2. ISBN 978-86-7191-299-0

- „Трансфигурације националног музичког идиома у француском пијанизму XIX и прве половине XX века“ у: *Традиција као инспирација – Зборник са међународног симпозијума*, Соња Маринковић, Санда Додик и Драгица Панић-Кашански (уред.), Академија уметности, Бања Лука, 2018, 364–374. ISBN 978-99938-27-25-2

- „A Cinque – оп. 115, muzika za duvački kvintet“ у Zorica Premate (priređ.), *Novi zvučni prostori*, Radio-televizija Srbije, Beograd, 2019, 185–191. ISBN 978-86-6195-174-9

- „Александар Цветковић – Алегорије о сликарству“, *Српска мисао* (6, 7, 8), 2020, Београд, 128–131. ISSN 2620-1097

- „О многострукости музичког дела“, *Српска мисао* (9, 10, 11), 2021, Београд, 52–56. ISSN 2620-197

Текстови у дискографским издањима:

- „String Quartet in D minor and Sonata for the violin and piano in G minor by Vasilije Mokranjac“ [Tekst u knjižici albuma], Osnabrück, 2016, (срп 777 893-2), 4–14.

- „The Revolutionary & The Romantic“, in: *Ivo Pogorelich plays Piano Sonatas by Beethoven and Rachmaninoff* [[Tekst u knjižici albuma], Sony Classical, 2019 (19075956602), 6–23.

- „Piano works by Vasilije Mokranjac (1923–1984)“ [Tekst u knjižici albuma], Osnabrück, 2020, (срп 555 221-2), 6–14.

Прикази:

- „КоМА '7“, *New Sound* (37), I/2011, Faculty of Music, Belgrade, 2011, 81–85. ISSN 0354-4362

- „КоМА '8 festival“, *New Sound* (39), I/2012, Faculty of Music, Belgrade, 2012, 117–121. YU ISSN 0354-818X

- „20th International Review of Composers“, *New Sound* (39), I/2012, Faculty of Music, Belgrade, 2012, 109–116. YU ISSN 0354-818X

- „КоМА '8.5 & '9“, *New Sound* (40), II/2012, Faculty of Music, Belgrade, 2012, 151–155. ISSN 0354-4362

- „Milan Mihajlović – Orchestral works“ CD Review, *New Sound* (56), II/2020, Beograd, 120–122. ISSN 0354-818X

Чланци и енциклопедијске одреднице:

- „Мит о непоновљивом“ [чланак у Културном додатку *Политике*], *Култура, уметност наука* (LXI/36), *Политика*, Београд, 16.12.2017, 3.

- „Гекић, Кемал“, у: *Српска енциклопедија*, III/1, САНУ и Матица српска, Београд/Нови Сад, 2018. ISBN 978-86-7946-232-9

- „Горуновић, Биљана“, у: *Српска енциклопедија*, III/1, САНУ и Матица српска, Београд/Нови Сад, 2018. ISBN 978-86-7946-232-9
- „Димитријевић-Стошић, Зорица“, у: *Српска енциклопедија*, САНУ и Матица српска, Београд/Нови Сад (у штампи).
- „Ђурђевић, Оливера“, у: *Српска енциклопедија*, САНУ и Матица српска, Београд/Нови Сад (у штампи.)

АНАЛИЗА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Технички подаци: Дисертација је написана на 325 страница текста (А4 формата, са маргинама од 2,5 cm, проредом 1,5, стандардним фонтом Times New Roman величине 12 тачака). Текст рада је структуриран на следећи начин: Апстракт/ Abstract (укупно четири стране), Садржај (2 странице), Увод; методолошке и теоријске позиције (1–28), два централна поглавља: Контекстуални аспекти пијанистичке праксе у епохи модернизма (29–120), са потпоглављима Уређивачка пракса, Репертоарска питања, Развој инструмената, Утицај снимања музике на конституисање модернистичке извођачке парадигме и Педагошки аспекти пијанизма у епохи модернизма) и друго, Националне пијанистичке традиције у и око модернизма (121–263), са потпоглављима Француска пијанистичка школа, Немачка пијанистичка школа и Руска и совјетска пијанистичка школа. Следе Закључна разматрања (264–269), Списак коришћене литературе са 224 библиографске јединице, Биографија аутора, Три прилога (Програми седам *Историјских концерта* Антона Рубинштајна одржаних 1885 (290–294); Генеалогска стабла главних пијанистичких школа (295–300); Преглед одабране дискографије пијаниста модернистичке епохе, (301–322) и Изјаве ауторству (323–325).

Тема докторске дисертације Стефана Цветковића је истраживање контекстуалних и интерпретативних аспеката пијанистичке праксе у епохи модернизма. Тема припада области музикологије, уже, теорије и историје извођачких уметности. Полазиште је став да би се појам *модернизам* у музичком извођаштву могао одредити макар из два одвојена угла. Прво, у смислу модернистичке *културе* као контекстуалног оквира у којем се спроводила сама извођачка пракса и унутар које се формирао њен статус, и друго, као *естетичка* категорија која се односила на специфична (иманентна) својства саме музичке интерпретације дела. Аутор учова да је интерпретација током модернистичке епохе успостављена на различитим видовима читања аутономног музичког дела схваћеног као *opus absolutum et perfectum*, и сама заступана као уметничко дело изузетних естетских вредности. Модернистички приступ интерпретацији схваћен је као опозит романтичарском, његовом наглашеном виртуозитету, експресивности и импровизаторском приступу делу. У модернизму је испољено интересовање за егзактно читање нотног записа, који постаје основа за изградњу интерпретације, што резултира повећањем пажње према структурним аспектима дела, јављањем тежње ка достизању историјски аутентичног значења композиција и изградњи личног/индивидуалног разумевања предмета интерпретације.

Након уводног поглавља у којем су образложени тема рада, представљене хипотезе, предмет и циљеви истраживања, методолошке позиције истраживања музичког извођаштва, као и теоријско одређење кључног појма дисертације – модернизам, следе два централна поглавља дисертације. У првом су дискутовани контекстуални аспекти (издавачка пракса, репертоарска питања, утицај снимања музике на конституисање модернистичке извођачке парадигме и педагошка пракса), а у другом се осветљавају три кључне пијанистичке школе у епохи модернизма: француска, немачка и руска/совјетска, као и специфична позиција Иве Погорелића као модернизам у постмодерном контексту. Следе Закључак, Списак коришћене литературе и значајни, садржајни прилози.

КРИТИЧКИ УВИД И ОЦЕНА РЕЗУЛТАТА

Општи поглед на докторску дисертацију, предмет и циљ рада

Усредсређење на епоху модернизма проистекло је из чињенице да се управо у овом периоду пијанизам конституише као уметничка пракса у савременом смислу речи, заснована на интерпретацији музичке литературе, те њеној репертоарској канонизацији. Проблематика пијанистичког извођаштва у епохи модернизма обухваћена је из две перспективе – оне која сагледава контекст његовог одигравања као уметничке праксе, и друге која интерпретира његове поетичке и естетичке аспекте. Модернистички процеси у пијанизму сагледавани су као изрази новог рационалног уметничког говора фундираног на објективизованом односу према запису дела. Ова настојања била су интенционално усмерена ка ослобађању музичке интерпретације од традиционалних поставки заснованих на наглашеном виртуозном, експресивном, а у бројним затеченим праксама и импровизаторском приступу музичком остварењу карактеристичном за пијанизам XIX века. У том погледу, установљено је да романтичарску индивидуалност испољавану у претпостављању перформативних способности извођача концепту *тумачења* дела, те у слободи репродукције композиторовог записа, кроз XX век одмеђује све израженија потреба за стриктним поштовањем партитурног записа дела.

Аутор посебно истиче да је пракса извођача модернистичке епохе била заснована на отелотворењу аутентичних интенција композитора као аутора дела, али да се она оваплоћује кроз сасвим различите, а често и међусобно опозитне, па и искључујуће интерпретативне приступе. Стога оцењује да су ове тенденције имале утопистички карактер и да је тешко сведочити о поузданом остварењу било које од њих, настојећи да ове појаве објасни у ширем филозофском контексту.

Дисертација има за циљ да докаже тезу да је изразито хетерогену и дивергентну слику модернистичких тенденција у пијанизму XX века проистеклу из бројних опозитних интерпретативних стратегија, у позадини одржавала јединствена дискурзивна „арматура“ која се под специфичним идеолошким, друштвено-културним, институционалним, тржишним и другим околностима током XX века, успоставила на афирмисању музичког канона као чиниоца културне/уметничке традиције Запада, те извођаштва као уметничке

праксе којом се та традиција изводила, репродуковала, тумачила, континуирано актуелизовала, те датом актуелизацијом одржавала у формама музичких интерпретација као естетских објеката.

Основне полазне хипотезе

У раду су постављене следеће полазне хипотезе:

- Музичко извођаштво као посебно подручје уметничких пракси могуће је ситуирати унутар културних модела попут модернизма.

- Модернизам се поставља као доминантан модел кроз који је могуће објаснити различите поетичко-естетичке правце у пијанизму оквирно од краја 19. века до шездесетих година 20. века.

- У епохи модернизма долази до обрта у којем се фокус са спектакуларности пеформативне димензије извођачког чина помера на афирмацију чина интерпретације музичког дела.

- У модернистичкој извођачкој перспективи музичко остварење било је поистовећено је са његовим нотним записом.

- Модернистичка интерпретација центрирана је на пракси егзактног читања и репродукције нотног текста, односно фокусирана је на структуру музичког дела као инстанцу која обећава откривање могућих значења дела.

- Технологија бележења звука остварила је вишеструки утицај на формирање модернистичке интерпретације, рефлектујући се на промене унутар саме извођачке праксе. Примена технологије имала је конструктивну улогу у грађењу модернистичког израза кроз процесе продукције и постпродукције звучних записа.

Полазне хипотезе обухватно и адекватно мапирају поље истраживања и могу се смарати кључним за постављене циљеве рада.

Методолошки оквир истраживања

Аутор у дисертацији полази од анализе статуса истраживања музичког извођаштва у музиколошкој науци уочавајући да су она до 20. века била сасвима спорадична јер је музиколошки дискурс примарно био оријентисан на музички текст, што проистиче из фундаменталног Западног схватања да је критеријум егзистенције музичког дела његово постојање у партитури. Појава записа звучне реализације партитуре донеће сасвим нове изазове и другачије усмерити пажњу истраживача, јер је запис могао постати објект теоријске анализе, односно предмет научног дискурса о музици. Аутор указује да је писана реч о извођаштву постојала и пре увођења у музиколошки дискурс, прво у оквиру педагогије из које је историја и теорија извођаштва као музиколошка субдисциплина и рођена, а затим кроз музичку критику као посебан жанр.

Међутим, као предмет другостепених дискурса теорије и науке, област извођаштва започиње своју еманципацију тек средином друге половине прошлог века и то не само у музикологији, већ и у сродним дисциплинама, попут теорије театра. Цветковић истиче да је

институционализација теоријског дискурса о извођачким уметностима омогућена епистемолошком променом која је, кореспондирајући са постструктурализмом, отворила могућности превазилажења интерпретативно-рефлексивног научног, филозофског (естетичког) и критичког говора о уметности, у правцу интервенционистичког уплива теорије у уметничку праксу.

У докторској дисертацији извођаштву је приступљено из научног угла који свој дискурс изводи као другостепени и по карактеру интерпретативни у односу на објекат изучавања, односно, који методолошку визуру установљава на уважавању аутономних својстава музичке интерпретације као естетског објекта, али их не посматра мимо условљености идеолошким, друштвеним, историјским и другим контекстима у којима се реализује. Приступ истраживању је постављен као интердисциплинарни, са контекстуализацијом и повезивањем извођачке уметничке праксе са другим уметничким и шире, културалним праксама са којима кореспондира.

Конституисање музиколошког дискурса о пијанизму превасходно је било упућено на транспозицију теоријских и научних визура, методолошких приступа и знања из поља студија извођачких уметности, студија музичког извођаштва, студија културе, теорије уметности, појединачних музиколошких дисциплина и др. Интердисциплинарни карактер наратива у том смислу генерисан је *хибридизацијом* у којој су полазни конституенти платформе и протоколи поменутих научних и теоријских области.

Оцена остварених резултата са критичким освртом референата

У раду је после детаљне анализе и расправе потврђена основна хипотеза да се модернизам може поставити као доминантан модел кроз који је могуће објаснити различите поетичко-естетичке правце у пијанизму оквирно од краја 19. века до шездесетих година 20. века. Суочавајући се са обимом грађе, аутор је био свестан да је преглед морао бити понорамски постављен како би се остварио циљ обухватања и мапирања главних контекстуалних и интерпретативних аспеката извођачке праксе у прилично широком историјском и географском опсегу.

Одређењу појма *модернистичког извођаштва* приступа се уз уважавање теоријских доприноса Лиргена Хабермаса, Жака Дериде, Жоржа Батаја и Мишела Фукоа. Указујући на антагонистичка филозофска тумачења модерног пројекта, Цветковић увиђа да се и у пољу уметности могу издвојити два доминантна усмерења која успостављају дивергенцију самог појма модернизам. Прво усмерење означава као грађанско-буржоаско, унутар којег је конституисан концепт аутономије уметности као безинтересног поља естетског уживања и саморепрезентације грађанског идентитета као историјски ослобођеног субјекта, док за друго истиче да је репрезентовано авангардним негирањем аутономије уметности у односу на њену друштвену позицију „безинтересне праксе“, односно, у ширем смислу, порицањем саме модернистичке културе саздане на еманципаторским идејама просветитељства. Отуда долази и наслов потпоглавља Увода – Апорије модернизма, теоријски оквир – у којем су дискутовани бројни теоријски приступи феномену и указано је да и у дискурсу о

извођачким уметностима, појам модернизам укључује не мању дивергентност засновану на дихотомијама традиционално – ново и субјективно – објективно. Аутор даље истиче да је у модернистичко усмереним извођачким поетикама, усмерење на текст произлазило из идеалистичког захтева за верном, односно објективном репродукцијом композиторових интенција, које долазе у центар пажње извођача датог периода.

Тумачење модернизма у извођаштву, односно извођаштва у модернизму, аутор изводи кроз сагледавање контекстуалних чинилаца који су трасирали манифестације једног културног модела у одговарајућој историјској перспективи, што укључује институционалне промене унутар и око саме сцене (промене места извођења музике, структуре публике, али и фактори попут појаве снимања музике, дакле њене продукције и дистрибуције, које су у широј временској перспективи остваривале непрекидан утицај на померање поетичких и естетичких норми самог извођаштва).

Управо тим питањима је посвећено прво од два централна поглавља дисертације у којем се анализира издавачка пракса, потом дискутују репертоарска питања, развој инструмената, указује на утицај праксе снимања музике на конституисање модернистичке извођачке парадигме и осветљавају промене и тенденције развоја у педагошкој пракси. Излагање је прегледно и систематично организовано. Најпре су питања везана за издаваштво осветљена у дијахронијској перспективи, да би потом на примеру изабране студије случаја – издавања Бетовенових клавирских соната – било показано како је постепено долазило до одклона од романтичарске традиције, како се формирао утицај музиколошког аспекта ових питања, да би посебна пажња била посвећена редакторској пракси Хајнриха Шенкера, као репрезенту модернистичких тенденција, као и променама које су се јављале у извођачком приступу Бетовеновим клавирским делима, али и интерпретацији дела других аутора попут Ј. С. Баха.

Репертоарске аспекте аутор сагледава као део идеолошког, политичког и институционалног контекста у којем се музика као друштвена пракса у историјској перспективи позиционирала и функционализовала. Он зналачки бира и издваја кључне пунктове развојног тока како би показао како је дошло до модернистичког обрта у односу према репертоару и предлаже класификацију програмских концепата који могу да се уоче током читаве модернистичке епохе (*конзерваторијумски* и *монографски програм*). Истакнут је и велики утицај појаве снимања музике на репертоар, због чега се тим питањима посвећује посебно потпоглавље рада. Оно је такође систематично организовано. Прво су расправљана контекстуална питања и развој технологије, да би затим били анализирани музички снимци као показатељи модернистичких тенденција у извођаштву.

На крају овог поглавља анализирана су питања везана за развој педагогије у клавирском извођаштву, чиме се даје својеврсна теоријска експликација на којој се потом заснивају конкретни прегледи путева развоја појединих школа. На основу обимне литературе брижљиво су издвајани кључни моменти развоја пијанистичке технике у модернизму.

У другом централном поглављу рада дати су прегледи развојних путева три најзначајније пијанистичке школе у епохи модернизма: француске, немачке и руске/совјетске. Аутор издваја базичне концепте модернистичког приступа извођаштву у вези са презентацијом музичког канона (концепти савршенства, аутентичности и ремек-дела) и истиче да они интерферирају са концептом високог модернизма као доминантног уметничког усмерења западног света почетком друге половине прошлог века који је базиран на аполитичном, елитном уметничком стваралаштву. Уочено је да аисторична окренутост високо естетизованом звучном оваплоћењу музичке структуре све мање манифестује објективизам у презентацији дела и потребу за промоцијом канона, а све више окренутост сопственим концептима репрезентујући остварење своје пуне аутономије.

Аутор даље уочава да симултано са овим процесом, након Другог светског рата тема националних традиција са својим модернистичким бојењима у великој мери постаје превазиђена. У новим условима одређеним повећаном комуникацијом, протоком информација, као и честим миграцијама које су створиле феномен „педагошког номадизма“, национални идиоми растварали су се унутар новоуспостављаних „хибридних“ пијанистичких пракси, а појам националног све више је завређивао историјску конотацију. Цветковић закључује да су појава масовне продукције музичких снимака и других медија презентације музике, као и појава интернационалних такмичења, у великој мери допринеле нивелацији, односно стандардизацији многих аспеката саме пијанистичке праксе. Процес успостављања модернистичког канона, и поред тога што је спровођен из праваца националних школа (као примарних премодернистичких пијанистичких контекста), суштински је означавао етапу у правцу космополитизације пијанизма, унутар које су заступања националних континуитета могла бити схваћена у смислу настојања ка одбрани или макар конструкцији слике постојања историјски одрживог идентитета.

Коришћена литература

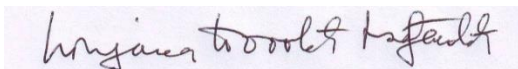
У раду је консултован импресиван избор литературе, и подаци о 224 навођена извора као и обимна дискографија квантитативно сведоче о обиму и разуђености постављеног дискурса. Посебно се истиче напор да буду праћена нова научна истраживања у овој области што се види по броју цитираних необјављених докторских дисертација.

Закључак са образложењем научног доприноса докторске дисертације

Докторска дисертација *Контекстуални и интерпретативни аспекти пијанистичке праксе у епохи модернизма* је први научни рад који у домаћој средини расправу о питањима извођаштва (пијанизма) поставља у научни, музиколошки дискурс. Стефан Цветковић у раду поставља методолошке основе научног приступа музичком извођаштву, са акцентом на осветљењу контекстуалних и естетичких визура. Разматрање пијанизма ове епохе из контекстуалних и интерпретативних аспеката, отвара простор да се рефлексije модернистичког културног модела сагледају и на пољу пијанизма као уметничке праксе, односно из угла који до сада није био предмет интересовања домаће, али ни иностране

музикологије. Резултати дисертације значајно да проширују увиде у уметничка својства музичког извођаштва, али и мењају његово разумевање не само као репродуктивне, већ и као праксе стварања нових појавности и значења музичке литературе.

Комисија докторску дисертацију оцењује као научно заснован, оригиналан и обухватан аналитички рад. Истичући да је овим радом дат значајан допринос методолошком и сазнајном обогаћењу досадашњих резултата истраживања у области теорије и историје извођаштва, Комисија предлаже НУН већу ФМУ и Сенату Универзитета уметности да прихвате овај Извештај, те да покрену процедуру за јавну одбрану докторске дисертације Стефана Цветковића под насловом *Контекстуални и интерпретативни аспекти пијанистичке праксе у епохи модернизма*.

Др Тијана Поповић Млађеновић,
редовни професор ФМУ, председник

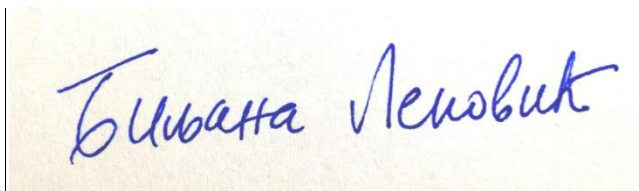
Др Соња Маринковић,
редовни професор ФМУ, ментор

Др Марија Масникоса,
ванредни професор

Др Предраг Боковић,
ванредни професор Музичке академије
Универзитета у Источном Сарајеву

Др Биљана Лековић, доцент ФМУ